

ДЕЛФИНА РАЈИЋ

**СЛИКАРСКА ДЕЛАТНОСТ НИКОЛЕ ЗЕГА У ЧАЧКУ
ОД 1890. ДО 1899. ГОДИНЕ**

ДЕЛФИНА РАЈИЋ
УУ 32000 Чачак
Народни музеј

UDK 929:75 „19“

Од средине XIX века до данашњих дана Чачак је, као градско насеље, изграђивао физиономију, институције и грађанство у складу са процесима европеизације српских средина. Ликовна култура добила је један нов квалитет: у јавном животу почели су да учествују професионални уметници, пре свега сликари. Они су најпре, као наставно особље Чачанске гимназије, кроз педагошку активност и своје присуство, утицали на ширење модерне свести о уметничком делу као резултату ауторског стваралачког чина. Димитрије Мита Петровић, Јован Башић, Стеван Никшић Лала, Димитрије Петковић, Петар Недељковић, Никола Зега, Јован Коњарек, Карло Маћејка, Петар Лазаревић, Владимир Костић Костин, Јован Кешански, Всеволод Судриловски и Живан Вулић, само су нека од имена тих просветних радника и уметника.

Утичући на школску омладину стварали су интелектуалну климу и публику за садржаје нових уметничких искустава која су стизала до наших крајева.

Изузетан утицај на стварање културног амбијента и ширење уметничких хоризоната у Чачку имао је Никола Зега.

Рођен је 5. децембра 1863. године у банатском Новом Селу, где су његови преци, угледни трговци, побегли из Влахоклисуре да би сачували своје породице од непријатељских прогањања.¹ После завршетка основне школе у родном месту, уписао се у гимназију у Бечу, коју је напустио 1878. због материјалних тешкоћа.² Трговачку школу учио је 1881. у Пешти.³

У Београду је прво почео да учи сликање код Стеве Тодоровића, а нешто касније, 1887, у Минхену се уписује у Уметничку школу Лудвига Шмита, коју је завршио 1889. године.⁴ Тако се, међу многобројним нашим уметницима који су у току читавог XIX века тражили у Минхену смисао свог даљег сликарског усавршавања, нашао и Никола Зега. Ту се задржао до 1890. када се враћа у Београд.⁵ Те године, 7. фебруара, постављен је за привременог учитеља цртања III класе у Чачанској гимназији. После шест година, 21. новембра 1896, унапређен је за учитеља II класе.⁶ Своје ђаке врло брзо је упућивао у вештине ликовног изражавања, што су потврдили и министарски изасланици, који су посећивали Гимназију у то време.⁷ У Чачку је остао до 1. септембра 1899, па је премештен у Ваљево.⁸ Затим одлази у Минхен, где је провео 1899/900, ради стручног усавршавања.⁹ У Ваљевској гимназији предавао је цртање и краснопис 1900/01.¹⁰ Године 1901/02. постао је учитељ вештина Прве београдске гимназије и илустратор Етнографског музеја.¹¹ Дужност управника врши 1921, а 1925. постаје директор Етнографског музеја у Београду.¹² Пензионисан је 1. марта 1927.¹³

Поред тога што је предавао геометријско и слободно цртање и краснопис, Зега се у Чачку бавио и сликањем етнографских предмета. Ти радови су објављени уз коментаре у разним немачким листовима. Био је дописни члан бечког етнографског друштва.¹⁴

У листу *Schreiber's Monatsblätter*, који је излазио у Кетену, под насловом »*Bilder aus Serbien*«, Зега је објавио неколико цртица. У једној од њих описао је Илију Циганина, свирача, кога су Чачани добро познавали.¹⁵

Збирка радова Николе Зеге у Народном музеју у Чачку садржи шеснаест цртежа рађених оловком на папиру, Споменар Катарине Пајовић, акварел са представом „Свети Мрата“ и пет илустрованих дописница.

У Историјском архиву у Чачку чува се шест илустрованих дописница, нађених у заоставштини чачанских породица. Скоро све дописнице илустроване су по Зегином одласку из Чачка.¹⁶

Да је посебно неговао цртеж као ликовну дисциплину, говори и чињеница да је већина радова које поседује Народни музеј у Чачку изведена оловком.

Тематика Зегиних интересовања веома је разноврсна. На многобројним сачуваним цртежима и акварелима приказани су портрети, представе прадских заната и разне теме из сеоског живота (као што је вађење живе ватре на струг у Дучаловићима и вађење живе ватре на бокасту боцу напуњену чистом водом).¹⁷ Радио је цртеже и аквареле ношње и веза, шаре са ускршњих јаја, стрељање хајдука у Чачку.¹⁸

Зега је моделе проналазио међу суграђанима, колегама, мада је приказао и много других занимљивих ликова. Једна од интересантних карикатура је „Бакарно доба“ у Чачанској гимназији (1892—1898), на којој је приказао директора који дели плате у бакарним новчаницама. Били су то веома бројни бакарни комади од пет до десет пара, а у оскудици другог новца.¹⁹

Портрете својих суграђана Зега је радио у току девет година проведених у Чачку. Овековечио их је многобројним скицама и цртежима, карикатурално приказујући живот овог краја.

Животна збиља, са својим протескним и ироничним садржајима, била је за његов проницљиви дух значајна инспирација. Стога је његова ликовна нарација духовита и опседнута истицањем појединих акцената у физиономијама или у призорима група фигура. При том су његова цртачка сигурност и оштроумна опсервација у првом плану. Иза визуелног идентитета трагао је за дубљим значењем, за оним трајним у духовној структури модела.

На овим портретима, као и на акварелу „Свети Мрата“, приметне су компоненте реалистичког цртежа засноване на минхенској традицији.

Израз духа времена кроз присуство отмене грађанске сентименталности Никола Зега је илустровао у Споменару угледне чачанске госпођице Катарине Пајовић. Поред већто нацртаних и акварелисаних цветних грана и романтичне представе проласка војске кроз Чачак, у том споменару, декоративне вињете су сецесијски стилизоване. То недвосмислено значи да је Зега, у овој средини, размисљао у складу са најавангарднијим уметничким концепцијама

свога времена. Али, ту обавештеност и стваралачку позицију није реализовао у неким амбициознијим уметничким пројектима, јер ни културна провинција за тим и није имала потребе.

Цртачка нарација Николе Зега у сталној је зависности и у функцији документарности и илустрације. Њој је он упорно додавао духовиту надградњу и дух конкретног догађаја. Због тога ти цртежи имају и карактер визуелних бележака, сачињених непосредно у токовима актуелне свакидашњице. На полеђинама дописница, у складу са наменом и поводом, исцртавао је мотиве популарних представа о св. Мрати, славама, игранкама и комичним жанр сценама. С тога је и његово основно изражајно средство — линија, подређена смислу и карактеру досетке: крута и рационална.

Његови цртежи и акварели, и као етнолошка ликовна документација, имају изузетан значај. На патир је преносио све што би привукло његову пажњу, остављајући велики број ликовних докумената о једном времену које постепено одумиरे. Интересовао се и за фотографију, подређујући њене ликовне вредности документарним. Објективом фотографског апарата бележио је призоре из народног живота и низ обичаја и сцена везаних за духовну културу.

Поменути радови, настали у Чачку и после одласка из Чачка, само су потврда његовог цртачког умећа и само мали део његовог стваралаштва.

Никола Зега, сликар и ликовни педагог, умро је 2. септембра 1940.²⁰

КАТАЛОГ:

1. ПОРТРЕТНА КАРИКАТУРА ОБРАДА ЛАЗОВИЋА
Оловка, 10,3×9,7 цм
НМЧ, Л—25
2. ПОРТРЕТНА КАРИКАТУРА АЛЕКСАНДРА ПУШЕЉИЋА
Оловка, 10,3×9,7 цм
НМЧ, Л—26
3. ПОРТРЕТНА КАРИКАТУРА ЈЕРИНЕ ЛАЗАРЕВИЋ
Оловка, 10,5×9,7 цм
НМЧ, Л—27
4. ПОРТРЕТНА КАРИКАТУРА ЧИЧА—МИЛИЈЕ ФАМУЛУСА
Оловка, 10,5×9,7 цм
НМЧ, Л—28

5. КАРИКАТУРА ЛИБЕРАЛА
Оловка, 10,5×9,7 цм
НМЧ, Л—29
6. КАРИКАТУРА НАПРЕДЊАКА
Оловка, 10,5×9,7 цм
НМЧ, Л—29
7. ПОРТРЕТНА КАРИКАТУРА — ЋОСА
Оловка, 10,3×9,7 цм
НМЧ, Л—30
8. ПОРТРЕТНА КАРИКАТУРА — ИЛИЈА ЦИГАНИН, СВИРАЧ
Оловка, 10,3×9,7 цм
НМЧ, Л—31
9. ПОРТРЕТ М. Р.
Оловка, 10,3×9,7 цм
НМЧ, Л—32
10. ПОРТРЕТНА КАРИКАТУРА ВЛАЈКА АНТОНИЈЕВИЋА
Оловка, 10,3×9,7 цм
НМЧ, Л—33
11. ПОРТРЕТНА КАРИКАТУРА Др МИТЕ
Оловка, 10,3×9,7 цм
НМЧ, Л—34
12. ПОРТРЕТНА КАРИКАТУРА — СТЕВАН КРЕН НА ВАШАРУ
Оловка, 10,3×9,7 цм
НМЧ, Л—35
13. ПОРТРЕТНА КАРИКАТУРА — ШУРДА
Оловка, 10,3×9,7 цм
НМЧ, Л—36
14. КАРИКАТУРА РАДИКАЛА
Оловка, 9,7×10,3 цм
НМЧ, Л—37
15. ПОРТРЕТНА КАРИКАТУРА МИЛОЈКА КОЧИЈАША
Оловка, 10,3×9,7 цм
НМЧ, Л—38
16. ПОРТРЕТНА КАРИКАТУРА НЕПОЗНАТОГ ГРАЂАНИНА
Оловка, 10,3×9,7 цм
НМЧ, Л—39
17. СПОМЕНАР КАТАРИНЕ ПАЈОВИЋ ИЗ 1894. ГОДИНЕ је, са корицама од браон коже, украшене пресованим вегетабилним и геометријским орнаментима. Споменар има 48 листова, ивице су поз-

лаћене. Поред писаних посвета у Споменару су и бројне илустрације Николе Зега. Илустрације су на 18, 21, 23, 24, 28, 42 и 45 страни.

Димензије: 21×14 цм

НМЧ, Е—950

18. „СВЕТИ МРАТА“

Акварел, 42,3×33 цм

Ситн. д. д. „Н. Зега. 1895“.

НМЧ, Л—291

ИЛУСТРОВАНЕ ДОПИСНИЦЕ

19. ОФИЦИР У ПАРАДНОЈ УНИФОРМИ

Акварелисани цртеж тушем на картону, 13,8×8,8 цм

НМЧ, Л—260

20. СВЕТИ МРАТА

Цртеж тушем на картону, 17×10,8 цм

НМЧ, Л—292

21. ДЕЧАК И ПСИ

Акварелисани цртеж тушем на картону, 8,8×13,5 цм

НМЧ, Л—293

22. УСАМЉЕНИ ГОСПОДИН

Цртеж тушем на картону, 13,4×8,5 цм

НМЧ, Л—294

23. „РАТНИК“ СА МАЧЕМ

Цртеж тушем на картону, 13,6×8,9 цм

НМЧ, Л—295

24. СВЕТИ МРАТА

Акварелисани цртеж тушем на картону, 13,2×8,8 цм

ИАЧ, VARIA, к—5

25. ЧОВЕК У НАРОДНОЈ НОШЊИ

Акварелисани цртеж тушем на картону, 13,6×9 цм

ИАЧ, VARIA, к—5

26. ГОСПОЂА

Акварелисани цртеж тушем на картону, 14×8,9 цм

ИАЧ, VARIA, к—5

27. СЛАВА

Акварелисани цртеж тушем на картону, 14,1×9,2 цм

ИАЧ, VARIA, к—5

28. КАРИКАТУРА ЧАЧАНИНА

Цртеж тушем на картону, 13,3×8,8 цм
ИАЧ, VARIA, к—5

29. „СРЕЋНА СЛАВА“

Цртеж оловком на картону, 15×9,5 цм
ИАЧ, Фонд Лепосаве Пајовић, к—2

НАПОМЕНЕ

1. Милка Јовановић, „Никола Зега“, Годишњак Музеја града Београда, књ. III, Београд, 1956, 447.
2. Исто.
3. АС, МПС, З-ф-В, Службенички лист Николе Зеге.
4. Љиљана Гавриловић, „Фотографије Николе Зеге“, каталог изложбе, Етнографски музеј, Београд, 1983, 6.
5. Милка Јовановић, н. д.
6. АС, МПС, н. док.
7. Д. С. Поповић, „Споменица чачанске реалне гимназије 1837 — 1937“, Чачак, 1938, 169.
8. АС, МПС, н. док.
9. Милка Јовановић, н. д.
10. АС, МПС, н. док.
11. Б. Дробњаковић, „Никола Зега“, Гласник Етнографског музеја у Београду, књ. 15, Београд, 1940, 187.
12. Милка Јовановић, н. д.
13. Љиљана Гавриловић, н. д, 10.
14. АС, МПС, н. док.
15. Д. С. Поповић, н. д.
16. Историјски архив Чачак, VARIA, к-5; Фонд Лепосаве Пајовић, к-2.
17. С. Тројановић, „Ватра у обичајима и животу српског народа“, књ. I, СЕЗ, књ. XLV, Живот и обичаји народни, књ. 19, Београд, 1930, 69, сл. 5, 6.
18. Радмила Лазаревић, „Никола Зега“, Гласник Етнографског музеја, књ. 41, Београд, 1977, 73.
19. Д. С. Поповић, н. д, 170.
20. Б. Дробњаковић, н. д.

ACTIVITÉ PICTURALE DE NICOLAS ZEGA A ČAČAK ENTRE 1890 ET 1899

C'est grâce surtout à Nicolas Zega que vers la fin du XIXe siècle fut créée à Čačak une ambiance culturelle et que l'horizon artistique fut élargi.

Né le 5 décembre 1863 à Novo Selo, dans le Banat, il commença ses études secondaires dans un lycée de Vienne, mais il les abandonna en 1878. En 1887 il s'inscrivit à l'école de peinture de Steva Todorović pour passer ensuite à l'École des Beaux-Arts de Ludwig Schmidt, à Munich, où il prit son diplôme en 1889. Il y resta encore un an et, de retour en Serbie, il fut nommé, le 7 février 1890, maître de dessin au lycée de Čačak, où il passa neuf ans. Le premier septembre 1899 il quitta Čačak pour Valjevo d'où il partit pour Munich où, au cours de l'année scolaire 1899/1900, il fit ses études de perfectionnement professionnel. Au lycée de Valjevo il enseigna le dessin et la calligraphie pendant l'année scolaire 1900/1901. En 1901 il fut nommé maître des beaux-arts au Premier lycée de Belgrade et illustrateur du Musée ethnographique. Il exerça la fonction de proviseur en 1921 et, à partir de 1925 il dirigea le Musée ethnographique de Belgrade. Le 1er mars 1927 il fut mis en retraite.

À Čačak Zega enseigna le dessin géométrique, le dessin graphique et la calligraphie.

La collection des oeuvres de Nicolas Zega, conservée à Čačak, compte seize dessins au crayon sur papier, l'album d'amis de Catherine Pajović, une aquarelle représentant le saint roi Étienne Dečanski et cinq cartes postales illustrées.

Aux Archives historiques de Čačak sont conservés six cartes postales illustrées, trouvées dans les papiers de famille de certains habitants de Čačak. Presque toutes furent imprimées après que Zega eut quitté Čačak.

Les thèmes qui intéressaient Zega étaient fort variés. Les nombreux dessins et aquarelles qui nous sont parvenus contiennent des portraits, des représentations de certains métiers urbains, diverses scènes de la vie rurale, costumes nationaux, broderies, dessins décorant les oeufs de Pâques, la fusillade des haidouques à Čačak.

Les dessins et les aquarelles de Zega revêtent une importance exceptionnelle du point de vue ethnologique aussi.

Ce peintre s'intéressait également à la photographie.

Nicolas Zega, peintre et pédagogue, mourut le 2 septembre 1940.

Delfina Rajić

Сл. 1. Портретна карикатура Обрада Лазовића
1. Caricature du portrait d'Obraz Lazoviš

Сл. 2. Карикатура либерала
2. Caricature du membre du Parti libéral

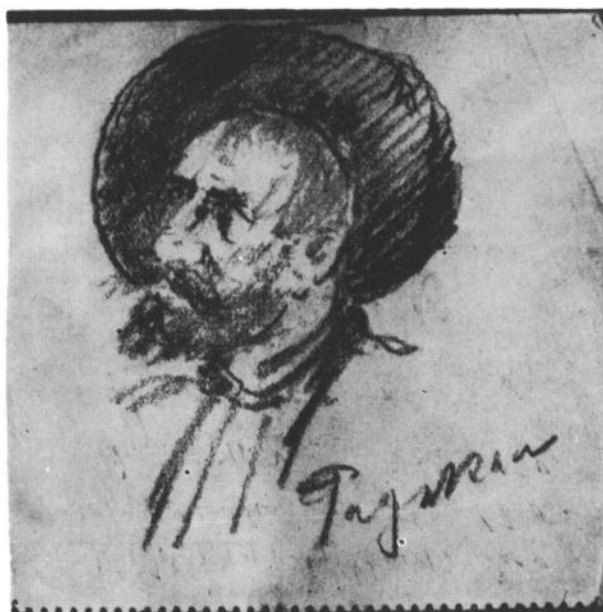
Сл. 3. Карикатура напредњака
3. Caricature du membre du Parti des progressistes

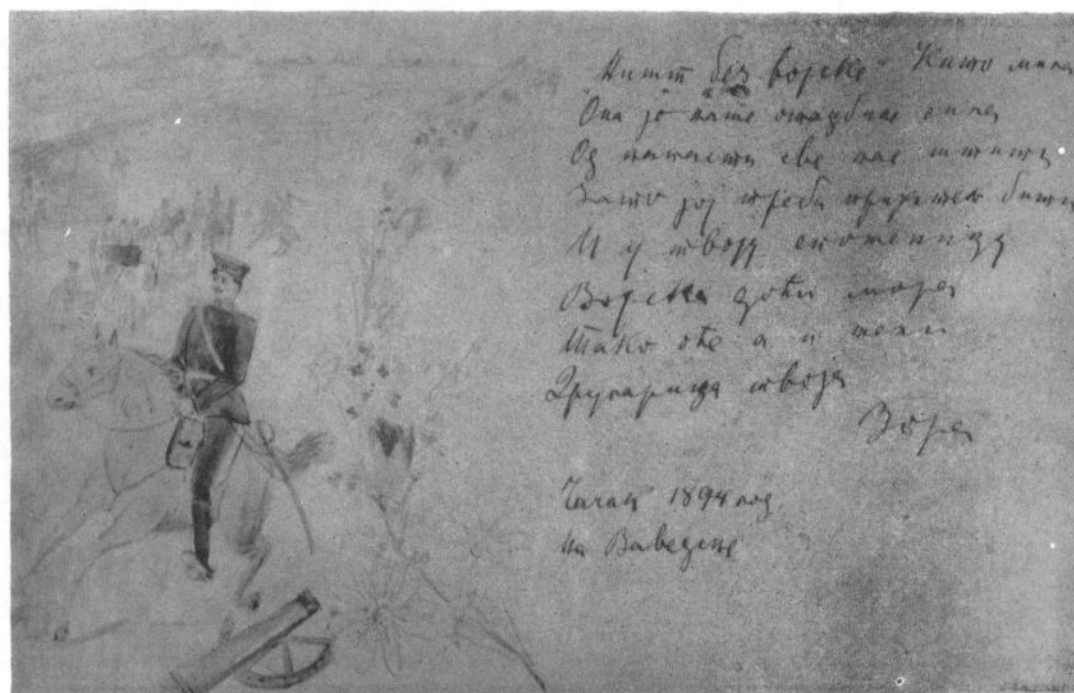
Сл. 4. Портретна карикатура — Стеван Крен
на вашару
4. Caricature du portrait de Stevan Kren à la foire

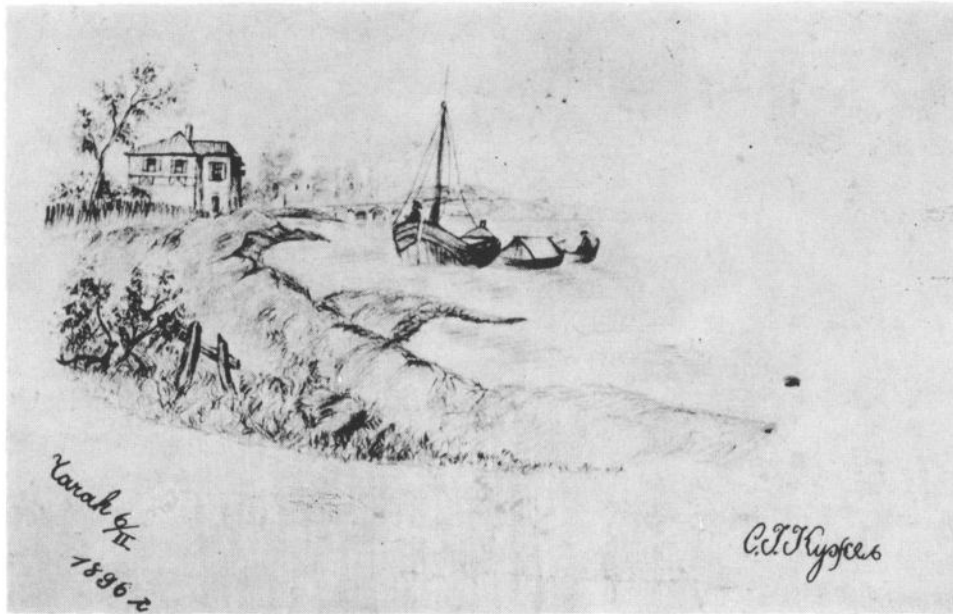
Сл. 5. Портретна карикатура — Шурда
5. Caricature du portrait de Šurda

Сл. 6. Карикатура радикала
6. Caricature du membre du Parti radical

Сл. 7. Илустрација из споменара Катарине Пајовић
7. Illustration de l'album d'amis de Catherine Paјović

Сл. 9. Илустрација из споменара Катарине Пајовић
9. Illustration de l'album d'amis de Catherine Pajović

Сл. 8. Илустрација из споменара Катарине Пајовић
8. Illustration de l'album d'amis de Catherine Pajović

Сл. 10. „Свети Мрата“
10. »Saint Mrata« (le saint roi Etienne Dečanski)

